

AYOLLARNING JINOYATCHILIGI VA UNING OLDINI OLISHNING DOLZARB MASALALARI

<https://doi.org/10.70728/conf.edu.v3.i1.033>

Omonova Navruzoy Ro‘zibek qizi
TIQXMMI “Huquqiy fanlar” kafedrası stajer-o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA Mazkur ish ayollarning jinoyatchiligi va uning oldini olishning dolzarb masalalarini o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqot jarayonida ayollar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlarning hozirgi holati, ularning jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar bilan bog‘liqligi hamda jinoyatchilikning oldini olishda mavjud muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, ayollar jinoyatchiligini kamaytirishda huquqbuzarliklar profilaktikasining ahamiyati, davlat va jamoatchilik institutlarining hamkorligi, huquqiy va ijtimoiy mexanizmlarni takomillashtirish masalalari yoritiladi. Ish yakunida ayollar jinoyatchiligini oldini olishga qaratilgan dolzarb yo‘nalishlar bo‘yicha umumlashtirilgan xulosalar keltiriladi.

Kalit so‘zlar: *ayollar jinoyatchiligi, jinoyatchilikning oldini olish, dolzarb muammolar, profilaktika, ijtimoiy himoya.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va jadal ijtimoiy o‘zgarishlar sharoitida jinoyatchilik muammosi jamiyat hayotida muhim xavf omillaridan biri bo‘lib qolmoqda. Ushbu muammoning alohida yo‘nalishlaridan biri ayollarning jinoyatchiligi bo‘lib, u jamiyatning ijtimoiy-axloqiy holati, oila institutining barqarorligi hamda gender munosabatlarining rivojlanish darajasini aks ettiradi. Ayollar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlarning ko‘payishi ushbu masalaning dolzarbligini yanada oshirmoqda.

Ayollarning jinoyatchiligi ko‘plab omillar ta’sirida shakllanadi. Jumladan, ijtimoiy tengsizlik, ishsizlik, moddiy yetishmovchilik, oilaviy nizolar, zo‘ravonlik holatlari hamda psixologik bosim ayollarni huquqbuzarlikka moyil qiluvchi asosiy sabablar sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, huquqiy ong va madaniyatning yetarli darajada shakllanmaganligi ham jinoyatchilikka olib keluvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Ayollarning jinoyatchiligini oldini olishda faqat jazolash choralariga tayanish yetarli natija bermaydi. Aksincha, jinoyatchilikning kelib chiqish sabablari va shart-sharoitlarini bartaraf etishga qaratilgan profilaktik, ijtimoiy va huquqiy mexanizmlarni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Aynan shu jihatlar ushbu mavzuning ilmiy va amaliy ahamiyatini belgilab beradi.

Mazkur ishda ayollarning jinoyatchiligi va uning oldini olishning dolzarb masalalari tahlil qilinib, jinoyatchilikka qarshi kurashishning samarali yo'llari va profilaktik choralarini takomillashtirish masalalariga e'tibor qaratiladi.

Ayollarning jinoyatchiligi: tushunchasi va hozirgi holati

Ayollarning jinoyatchiligi umumiy jinoyatchilik tizimining tarkibiy qismi bo'lib, jamiyatda mavjud ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy munosabatlarning holatini aks ettiradi. Ilmiy adabiyotlarda ayollar jinoyatchiligi deganda ayollar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar majmui tushunilib, u o'zining sabablari, tuzilishi va namoyon bo'lish shakllari bilan erkaklar jinoyatchiligidan ma'lum darajada farqlanadi. Ushbu farqlar ayollarning jamiyatdagi ijtimoiy roli, oiladagi mavqei hamda psixologik xususiyatlari bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi.

Hozirgi kunda ayollar jinoyatchiligi turli shakllarda uchramoqda. Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, ayollar tomonidan ko'proq o'g'rilik, firibgarlik, o'zlashtirish hamda iqtisodiy sohaga oid jinoyatlar sodir etilmoqda. Zo'ravonlik bilan bog'liq og'ir jinoyatlar ayollar o'rtasida kamroq uchrasa-da, oilaviy nizolar va ruhiy bosim ta'sirida sodir etilayotgan huquqbuzarliklar mavjudligi masalaning jiddiyligini ko'rsatadi.

Ayollarning jinoyat sodir etishiga ta'sir etuvchi omillar orasida, avvalo, ijtimoiy muhit alohida o'rin tutadi. Oilada sog'lom muhitning yo'qligi, ajrashishlar, yolg'iz onalarning ijtimoiy himoyasizligi hamda zo'ravonlik holatlari ayollarning ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada, ayrim hollarda ayollar jinoyat yo'liga kirib qolishga majbur bo'ladilar.

Shuningdek, iqtisodiy omillar ham ayollar jinoyatchiligining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Ishsizlik, past daromadlar, kasb-hunar imkoniyatlarining cheklanganligi ayollarni qonunga xilof yo'llar bilan moddiy ehtiyojlarini qondirishga undashi mumkin. Bu holat, ayniqsa, ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar orasida yaqqol namoyon bo'ladi.

Umuman olganda, ayollarning jinoyatchiligi bugungi kunda jamiyat uchun dolzarb ijtimoiy muammo bo'lib, uning hozirgi holatini chuqur tahlil qilish jinoyatchilikning oldini olish bo'yicha samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Ayollarning jinoyatchiligini oldini olishning dolzarb masalalari

Ayollarning jinoyatchiligini oldini olish bugungi kunda davlat va jamiyat oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir. Ushbu muammoning dolzarbligi jinoyatchilikning ijtimoiy ildizlari chuqur ekanligi, shuningdek, uning oilaviy va ma'naviy muhitga bevosita ta'siri bilan belgilanadi. Shu bois ayollar jinoyatchiligiga qarshi kurashishda an'anaviy jazolash usullari bilan bir qatorda zamonaviy, profilaktik yondashuvlarni qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi.

Ayollar jinoyatchiligini oldini olishdagi eng muhim masalalardan biri — **profilaktika tizimining samaradorligini oshirishdir**. Jinoyatchilikning kelib chiqishiga sabab bo'luvchi shart-sharoitlarni barvaqt aniqlash va bartaraf etish, ayniqsa, ijtimoiy himoyaga

muhtoj ayollar bilan individual ishlash profilaktikaning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayonda huquqni muhofaza qiluvchi organlar, mahalla institutlari hamda jamoatchilik tashkilotlari o'rtasidagi hamkorlik muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, **oilaviy zo'ravonlikka qarshi kurash** ayollar jinoyatchiligini kamaytirishdagi dolzarb masalalardan biridir. Zo'ravonlik va tazyiq ostida yashayotgan ayollar ko'pincha ruhiy bosim natijasida huquqbuzarlikka moyil bo'lib qoladilar. Shu sababli jabrlangan ayollarni o'z vaqtida aniqlash, ularni psixologik va huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash hamda himoya mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

Ayollar jinoyatchiligini oldini olishda **ijtimoiy-iqtisodiy choralar** ham muhim ahamiyatga ega. Ayollarni ish bilan ta'minlash, kasb-hunarga o'qitish, tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash orqali ularning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash jinoyatchilik xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Ayniqsa, yolg'iz va ishsiz ayollar bilan ishlash bo'yicha maxsus dasturlarni joriy etish dolzarb masala hisoblanadi.

Bundan tashqari, **huquqiy ong va madaniyatni oshirish** ayollar jinoyatchiligini oldini olishning muhim yo'nalishlaridan biridir. Huquqiy targ'ibot ishlari, aholiga qonunchilik talablarini tushuntirish, ayniqsa, ayollar va yoshlar orasida huquqiy savodxonlikni oshirish jinoyatchilikka qarshi kurashning samarali vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ayollarning jinoyatchiligini oldini olishda mavjud muammolarni hal etish kompleks yondashuvni talab etadi. Profilaktika, ijtimoiy himoya, huquqiy mexanizmlar hamda psixologik yordam tizimlarining o'zaro uyg'unligi ushbu dolzarb masalani samarali hal qilishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, ayollarning jinoyatchiligi jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik, iqtisodiy qiyinchiliklar hamda oilaviy va ma'naviy muammolar bilan chambarchas bog'liq bo'lgan murakkab ijtimoiy hodisa hisoblanadi. Tadqiqot davomida ayollar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlar nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy va psixologik omillar ta'sirida yuzaga kelishi aniqlandi. Bu holat ayollar jinoyatchiligi masalasiga kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

Ayollarning jinoyatchiligini oldini olishda profilaktik choralarning ustuvor ahamiyatga egaligi asoslandi. Ayniqsa, ijtimoiy himoyaga muhtoj ayollar bilan individual ishlash, oilaviy zo'ravonlikka qarshi tizimli choralar ko'rish hamda ayollarning huquqiy ongini oshirish jinoyatchilik xavfini kamaytirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, ayollarning ijtimoiy-iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash, ularni ish bilan ta'minlash va kasb-hunarga o'qitish ham dolzarb vazifalar sirasiga kiradi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi **takliflarni** bildirish mumkin:

- ayollar jinoyatchiligini oldini olishga qaratilgan profilaktik dasturlarni takomillashtirish va kengaytirish;

- oilaviy zo‘ravonlik holatlarini barvaqt aniqlash va bartaraf etish mexanizmlarini kuchaytirish;
- ijtimoiy himoyaga muhtoj ayollar uchun ish bilan ta‘minlash va kasb-hunarga yo‘naltirish tizimini rivojlantirish;
- ayollar va yoshlar o‘rtasida huquqiy targ‘ibot va ma‘rifiy ishlarni tizimli olib borish;
- psixologik yordam va rehabilitatsiya xizmatlarining samaradorligini oshirish.

Mazkur takliflarning amaliyotga joriy etilishi ayollarning jinoyatchiligini kamaytirishga, jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va huquqiy madaniyatni mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tashtemirov Anvar Aliqulovich, Po‘latov Amirbek Izzatbek o‘g‘li. **Ayollar jinoyatchiligining oldini olish chora-tadbirlari** // *Innovative Research in Science: International scientific-online conference*. — 2024.
2. Yo‘ldosheva Barchinoy Otabek qizi. **Ayollarga qarshi jinoyatlarni kamaytirish va ayollarni jinoyatchilikka yo‘l qo‘ymaslikda huquqiy mexanizmlarning roli** // *Tadqiqotlar: jahon ilmiy-metodik jurnali*. — 2024.
3. Qilichova Kamola Luqmonxon qizi. **Xotin-qizlar jinoyatchiligining sabab va sharoitlari tahlili** // *Yosh olimlar ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari*. — 2023.
4. Sadullayeva Farida Farxod qizi. **Ayollar jinoyatchiligi sabablari va uni oldini olish** // Ilmiy maqola. — 2024.
5. O‘zbekiston Respublikasi. **Jinoyat kodeksi**. — Amaldagi tahrir.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni. **“Oila va xotin-qizlarni tizimli qo‘llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish to‘g‘risida”** (PF-87). — 2022-yil 7-mart.
7. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. **“Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”**.